

Türk Devletleri Teşkilatı Perspektifinden Balkanlardaki Türk Diasporası

The Turkish Diaspora in Balkans from Perspective of the Organization of Turkic State

Selçuk Ural

Sakarya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sakarya, Türkiye, sural@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 24.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 05.06.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online: 30.06.2024

Öz: Diaspora kelimesi Yunan dilinde sağa sola saçılmış/dağılmış tohumlar manasında kullanılan "dia" ve "sporos" kelimelerinden türetilmiştir. Geçmişten günümüze anlam bakımından birçok dönüşüm geçirmiş olmasına rağmen, bu konudaki tartışmalar bugün de devam etmektedir. İnsanlık tarihi boyunca toplumların keyfi veyahut zorla yerinden edilmelerinin yol açtığı siyasi, iktisadi, sosyo-kültürel etkiler dünyanın pek çok coğrafyasında diaspora şeklinde ifade edilen toplulukların oluşmasına yol açmıştır. Buradan hareketle bu çalışma dünyanın birçok coğrafyasında var olmaya çalışan Türk Diasporasının bir parçası olup tarihsel süreçte ana vatanlarından ayrılmak durumunda kalan Balkan Türklerinin perspektifinden, Türk Devletleri Teşkilatının varlığı ve önemine odaklanmaktadır. Her ne kadar TDT sistematığının temelinde Türk yurtlarındaki toplumsal birliktelik hedeflenmiş olsa da bu coğrafya dışında kalmış Türkler için de bu teşkilatın varlığı ve çalışmaları mühim öneme sahiptir. Kaldı ki Türk Devletleri Teşkilatının son dönemki adımlarından biri de dünya üzerindeki Türk diasporasına yönelik bir dizi iktisadi, sosyal ve kültürel forum programları olmuştur. Bu bağlamda çalışmada Türk Devletleri Teşkilatının Balkan Türk diasporasına yönelik bakış açısı ve faaliyetleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri Teşkilatı, Balkanlar, Diaspora, Balkan Türkleri

Abstract: The word diaspora is derived from the Greek words "dia" and "sporos", which mean seeds scattered left and right. Although it has undergone many transformations in terms of meaning from past to present, discussions on it continue today. Throughout human history, the political, economic and socio-cultural effects resulting from the arbitrary or forced displacement of societies have led to the formation of communities referred to as diasporas in many geographies of the world. Based on this, this study focuses on the existence and importance of the Organization of Turkish States from the perspective of the Balkan Turks, who are a part of the Turkic Diaspora trying to exist in many geographies of the world and had to leave their homeland in the historical process. Although the basis of the TDT systematic is aimed at social unity in Turkish dormitories, the existence and activities of this organization are also of great importance for the Turks outside this geography. Moreover, one of the recent steps of the Organization of Turkic States has been a series of social, economic and cultural forum programs for the Turkish diaspora around the world. In this study will try to reveal the perspective and activities of the Organization of Turkish States towards the Balkan Turkish diaspora.

Keywords: Organization of Turkic States, Balkans, Diaspora, Balkan Turks

Extended Abstract

From past to present, societies that have had to leave the areas they live in for various reasons and try to exist in other countries have been defined as diaspora. However, discussions has on this concept continue. Similar features of diaspora societies are that they have common history, culture, language and consciousness. In addition, when a society is referred to as diaspora, it is expected to establish sustainable relations with the geography in which it is settled. This will ensure that the relationship homeland of the diaspora community and the settled geography continues. It is observed that such displacement events occur frequently in Turkish history. For this reason, it is known that Turkish

diaspora communities exist in different geographies of the world. Today, has an serious part of the Turkish diaspora is located Balkans. For this reason article, perspective of the Organization of Turkish States on Balkan Turkish diaspora will be examined. The Turkish world is in a situation where it is trying to act under the Organization of Turkish States system and with a new sense of unity. However, is thought that the of Turkish World political geography is not limited to the Organization of Turkic States, but contains a big area borders of the attendee states of this organization. With this approach, has "Turkish Speaking States Heads of State Summits" were held starting from 1992. As a result of these summits, political will for unity emerged in the Turkish world. Of the 8th Summit, which was established the historical summit, the "Organization of Turkic States (TDT)", named the Organization of Turkic States and consisting of Turkey, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Kazakhstan and Azerbaijan has was established. Turkmenistan, Turkish Republic of Northern Cyprus and Hungary has took part as observer members. Thus, an international organization that has a very important strategic importance in terms of the existence, protection and unity of the Turkish diaspora, both living in their own homeland and outside their homeland in the world, has was created. Thus, the unification of the Turkish states around a single organizational structure was officially has achieved. The Organization of Turkic States has based on the Nakhchivan Agreement signed in 2009 and the Istanbul Declaration signed in 2010. Attendee countries of this organization have adopted the purposes and principles of the United Nations and other universal principles of international law. It has been declared that global norms concerning the preservation of peace and security and the development of good neighborly relations constitute the basis for the cooperation to be carried out under the roof of this organization. In addition, main purpose of the organization has been defined as deepening comprehensive cooperation among Turkish States and contributing to regional and global peace and stability. Attendee states have also expressed their commitment to fundamental principles such as democracy, respect for human rights, the rule of law and good governance.

The existence of diaspora communities, which have developed from the roots of area culture, history, identity and language and have risen to an extremely important position in today's international relations, has caused countries to pay more attention to this field today. States are has developing new projects and policies for their diasporas in many different geographies of the world.

Thus, as the first breakthrough towards this approach for the Turkic world, the Foreign Ministers attendee states of the Organization of Turkic States met in New York Dec 2012. The idea that the Turkish diaspora should act in a coordinated manner has come to the fore in the meetings. Since these meetings, 5 meetings (Baku-2013, Ankara-2013, Ankara-2018, Turkestan-2019, Bursa-2022) have been held by the Ministers and Heads of Organizations Responsible for Diaspora Affairs. The subsequent process developed rapidly and the "Baku-Shusha Diaspora Forum", the first meeting attended by the Ministers and Heads of Organizations Responsible for Diaspora Affairs of the attendee countries of the Organization of Turkic States, held in January 2013. With the joint declaration signed at the end of this Turkish diaspora forum, it was declared that one of the serious tasks required for the development of cooperation and solidarity in the Turkish world was the participation of the member states of the Organization of Turkic States in the single diaspora movement. In this direction, announced that it is aimed to accelerate the acquisition of citizenship of diasporas in the countries they live, provided that the ties of diasporas with their motherland are kept strong and cultural and spiritual values are protected. It is aimed to carry out activity for the diasporas to achieve political and social status in the states where they live and to prevent negative propaganda against the Turkish world. It has been has announced that the aim is to transfer experience between the countries of the Turkic world, strengthen the culture of solidarity and become a strong lobby as the Turkic language countries all over the world. Turkish diaspora activities, which were previously tried to be developed through diplomatic means, are today tried to be achieved through basic political steps in line with the founding dynamics and objectives

of the Organization of Turkic States. Then, with social, cultural, economic, technical, education and faith-based projects and with the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA), the International Organization of Turkic Culture (TURKSOY), the Parliamentary Assembly of the Turkish States (TURKPA), the Turkish Culture and Heritage Foundation, the Turkish Academy and Efforts are being made to realize this within soft power organizations such as the Chamber of Commerce and Industry (TTSO). These soft power elements continue their activities in line with the main purpose of the Organization of Turkic States to improve the image of the member countries in the international arena and to carry out studies towards the goal of having the power to influence the public opinion in the countries where the Turkish diaspora lives. As can be understood from all these approaches and activities, cooperation efforts towards the Turkic world accelerated after the establishment of the Organization of Turkic States in 2009.

1. Giriş

Türk Dil Kurumunun “kopuntu” ifadesiyle bahsettiği (TDK, 2019) ve Sosyal Bilimler ile Uluslararası İlişkiler alanlarındaki çalışmalar düzleminde diaspora kavramı üzerinde yoğun araştırmalar söz konusudur. Her ne kadar diaspora tek başına bile kuramsal çerçeveye dar gelecek bir mana bütünlüğüne sahip olsa da günümüzde bu kavram ziyadesiyle Batı’lı bir bakışla ele alınmıştır. Bu bakış doğrultusunda da diaspora ifadesinin kullanımı Doğu’da yaşayan Batılı toplumlar şeklinde hiç ele alınmamışken, genellikle Batı’da hayatını sürdüren Doğu’lu toplumlar manasında ve yine ağırlıklı Batı’lı literatürde bu haliyle yerini almıştır (Yaldız, 2013).

Metaforik bir manaya denk gelen terim, diaspeiro sözcüğünden yola çıkılarak ilk kez Greklerce kullanılırken zamanla bir topluluğa ait yurttaşların yaşadıkları coğrafyalardan farklı ülkelerde yerleşik hayata geçmesini, göç etmesini veyahut zorunlu olarak sürgün edilmesini tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Burada dikkat çekilen husus ise diaspora toplumunun ortak bir geçmişe, etnik bilince, kahramanlık öyküsüne dair bir belleği koruyabilmelerinin önemi olmuştur (Dufoix, 2008; Safran, 1991; Cohen, 1996; Cohen, 2019). Öte yandan bir topluluğun diaspora kavramıyla tanımlanabilmesi için vatan olarak benimsenip göç edilen veyahut yerleşilen coğrafyalarla iletişiminin sağlanması ve karşılıklı ilişkilerin sürdürülebilir yapıda olması da mühim unsurlar arasında gösterilmiştir (Yemini&Berthomiere, 2005). Böylelikle diasporalar sayesinde anavatan ile yaşanmakta olunan coğrafya arasındaki devamlılık arz eden siyasi, iktisadi ve içtimai iş birliği sürdürebilmektedir (Bulwaka, 2009, s.120). Böylelikle bugün küreselleşen dünya tarzı ekseninde daha farklı işlevlere bürünen diaspora toplumları için anavatan konumundaki siyasal devletler, diğer coğrafyalarda hayat süren bu soydaşları için siyasal katılım ve çifte vatandaşlık gibi çeşitli serbestlikler de tanıyabilmektedirler (Oktay, 2015, s.58).

Kullanılmaya başlandığından buyana içerisinde yer aldığı çağın gerekliliklerine uygun bir dönüşümü yaşayan diaspora kavramı, günümüzde ulaştığı noktada artık daha kapsayıcı bir özelliği ifade etmeye başlamıştır. Çağımızın iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde diasporanın hem kendi işleyişinde birtakım değişiklikler görülürken ayrıca devletlerin bu diaspora topluluklarına yaklaşımlarının da değiştiği gözlenmiştir. Bu teknoloji gelişimiyle beraber büyük oranda diaspora toplulukları güçlenirken diğer yandan da asimile olma ihtimalleri oldukça güçleşmiştir (Basmacı, 2022). Buradan hareketle toplumsal boyutta Türk tarihini genel bir bakışla ele aldığımızda bu tarz siyasi, iktisadi, sosyolojik, kültürel ve hatta inanç temelli yer değiştirme hallerinin yoğun bir şekilde yaşandığı çok rahat fark edilmektedir. Hatta Türklerin tarihten günümüze varlıklarının devamı da çoğu kez bu tür yer değiştirmeler sırasında kurabilmeyi başardıkları medeniyet temelli siyasal sistemler sayesinde gerçekleşebilmiştir. Türk toplumu geçmişten bugüne bu tarzdaki her yer değiştirme sırasında belirli coğrafyalarda kendisine ait toplumsal izler de bırakmıştır. İşte bu izler de ziyadesiyle bu coğrafyalarda yaşamaya gayret gösteren Türk aile, akraba ve topluluklarıdır. Bu Türk topluluklarının dünyada önemli bir bölümü de günümüz Avrupa’sının giriş kapısı şeklinde anılan Balkanlarda var olmaya çalışan Balkan Türk Diasporasıdır. Böylelikle bu çalışma anavatanı dışında yaşamak durumunda olan Türk

diasporasının mühim bir bölümünü karşılayan Balkan coğrafyası özelinde güncel bir inceleme ve değerlendirme ihtiyacından doğmuştur. Ayrıca günümüz teknoloji çağının olanakları sayesinde geliştirilen coğrafyalar arası projelerle bugünün diplomasisinde diaspora topluluklarının kendi ana vatanları merkezli gayret göstermeleri de yumuşak güç unsuru şeklinde değerlendirilmektedir. Böylelikle çalışmada Türk diasporasına dönük projeler geliştiren Türkiye'nin son dönemde Türk Devletleri Teşkilatındaki varlığı ve bu teşkilatın Türk diasporasına yönelik sergilediği projelere de değinilmiş olunacaktır. Böylelikle bu araştırma nitel araştırma bağlamında literatüre dayalı betimsel modellerle tasarlanıp gerçekleştirilmiştir.

2. Türk Devletleri Teşkilatının Kuruluşu

Türk siyasal hâkimiyetini dünyada uzun soluklu ve büyük bir istikrarla sürdürmeyi başaran Osmanlı devleti döneminde, her ne kadar hanedanlık nüvesi bünyesinde de olsa Türklük hassasiyeti, siyasal rejimin temelinde ve devlet ricali içerisinde yerini almıştır. Dolayısıyla ortaya konulmaya çalışılan siyasal birlikteliğin kaynağında Türklük bilinci söz konusudur. Osmanlı Türkleri bünyesindeki üstün ve başarılı hâkimiyetin 19. asırdaki son dönemlerinde ortaya çıkan siyasal zayıflama hali nedeniyle Rus hegemonyasının Orta Asya'da ve hatta Kafkaslarla birlikte Doğu Anadolu'ya kadar genişleyebildiği bilinmektedir. Bu hal neticesinde Rus politik istilası altındaki Türk dünyasının siyasi, iktisadi, içtimai ve coğrafi bağları çok zayıflatılmış ve hatta koparılmıştır. Lakin Sovyet Rusya'sının 20. asrın sonlarında dağılmasıyla birlikte Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan siyasal bağımsızlıklarına kavuşabilmişlerdir. Böylelikle tarihten günümüze Türklük bilinci merkezli oluşan en batısında Balkanlardaki Kosova ve Karadağ'la birlikte Macaristan'ın, en doğusunda da Moğolistan'ın sınırları içinde yer aldığı belirtilen "Türk dünyası" söylemi yeniden bir gerçekliğe dönüşme fırsatı yakalamıştır. Hatta buradan hareketle günümüze kadar ulaşan "Türk birliği" ve "Türk bütünleşmesi" gibi yeni yaklaşım ve beklentiler de Türk dünyasının önünde belirlemiştir (Bay vd., 2017; Doğanay, 1995; Özsoy, 2023; Işıldak, 2023, s.78).

Tarihsel perspektifinin birliktelik duygusu etrafında yeniden perçinlendiği Türk dünyası kavramının coğrafi mananın dışında günümüzde yeni bir ideolojik bütünleşme eksenine Türk Devletleri Teşkilatı yapısı altında hareket etmeye çalıştığı görülmektedir. Lakin Türk dünyası kavramının Türk Devletleri Teşkilatıyla sınırlı olmayıp bu teşkilata üye ülkelerin sahip olduğu sınırlardan daha geniş bir coğrafyayı kapsadığı da aşikârdır. Bu sebeple ve sadece bu teşkilat yapısı bazında bakıldığında dahi 300 milyonu aşan nüfus, 1,3 trilyon doları aşan milli gelir, 560 milyar doları aşan bir dış ticaret hacmi ve 250 milyar doları aşan yurt içi yatırım stokunu elinde bulunduran Türk dünyası, bu açıdan ne denli büyüklükte bir sosyoiktisadi bir uluslararası güç olduğunu da göstermektedir (Yüce, 2023; Zorlu, 2019). Bu yaklaşımla 1992'den başlayarak "Türkçe Konuşan Devletler Devlet Başkanları Zirveleri" gerçekleştirilmiş ve bu zirvelerin nihayetinde de Türk dünyasında birliktelik üzerine siyasi irade ortaya çıkmıştır. 2009'da ise bağımsız Türk devletleri arasında ve ortak kurumsal bir çatı altında siyasal, iktisadi, teknolojik, sosyal ve kültürel iş birliğini tesis etme maksadıyla uluslararası bir teşkilat (Yılmaz, 2024) Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ın kurucu ülkeler olarak yer aldıkları "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDKÜİK)" (Amirbek vd., 2017) ismiyle kurulmuştur. 2018'de Çolpan Ata'da düzenlenen 6. Zirvede Macaristan gözlemci üye statüsüyle, 2019'da Bakü'de düzenlenen 7. zirvede Özbekistan tam üyelikle, 2021'de İstanbul'da düzenlenen 8. zirvede Türkmenistan gözlemci üyelikle statüsüyle ve 2022'te Semerkan'ta düzenlenen 9. zirvede de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gözlemci üye statüsüyle teşkilata dâhil olmuştur. Ayrıca 2023'te Astana'da düzenlenen zirvede de Ekonomik İşbirliği Teşkilatı da gözlemci üye statüsüyle teşkilata girmiştir (TDT, 2024b). Türk Keneşi'nin kritik önemdeki zirvesi olarak adlandırılan ve Türk Devletleri Teşkilatı isminin ortaya çıktığı 8. Zirvesi "Yeşil Teknoloji ve Dijital Çağda Akıllı Şehirler" temasıyla Türkiye'de Yassıada'da 2021'de gerçekleştirilmiştir. Bu tarihi zirvede teşkilatın asil üyeleri Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan olmuştur. Teşkilata gözlemci üye olarak da Türkmenistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Macaristan katılmıştır. Böylece bu devletlerden oluşan "Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)" (TDT, 2024a) adıyla hem kendi anavatanlarında yaşayan hem de anavatanları dışında dünyadaki Türk diasporasının varlığı, korunması ve birlikteliği hususlarında son derece mühim bir stratejik öneme sahip olan bir uluslararası teşkilat

yapısı oluşturulmuştur. Bu sayede artık Türk devletlerinin tek bir teşkilat yapısı etrafında birleşmesi resmen sağlanabilmiştir. Dünden bugüne Türk dünyasının somut iradesinin bir teşekkülü şeklinde kurulan bu teşkilat sistemiyle bahsedilen siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel varlığının ortak hareket edebilme potansiyeline dönüşmesi Türk dünyası coğrafyasının da gelişmesini sağlayacak ve Türk Devletleri Teşkilatına üye ülkeleri mühim bölgesel aktörler haline getirebilecektir (Özsoy, 2023). Türk Devletleri Teşkilatının sistemi, 2009 yılının 3 Ekiminde imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile 2010 yılının 16 Eylülünde imzalanan İstanbul Bildirisi doğrultusunda temellendirilmiştir. Böylelikle bu teşkilata üye ülkeler, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının temel ilkeleri ile uluslararası hukuk normlarını benimsemiştir. Ayrıca evrensel manada çatışmasızlığın ve güvenliğin sağlanıp korunması ile olumlu düzeyde komşuluk bağlarının iyileştirilmesine yönelik küresel normların da bu teşkilat çatısı altında yürütülecek işbirliğinin zeminini oluşturduğu ilan edilmiştir. Bu doğrultuda teşkilatın temel amacı da Türk Devletleri arasındaki işbirliğini geliştirmek, ulusal ve uluslararası barış ile güvene destekte bulunmak şeklinde deklare edilmiştir. Üye ülkeler ayrıca, adalet temelli hukuk üstünlüğüyle beraber insani haklara saygılı, demokrasiye inanç ve müspet yönetim gibi ana dayanaklara bağlı olduklarını da belirtmişlerdir. Böylece bu yapının üyesi ülkelerin ortak tarih, kimlik, kültür ve Türk dili konuşan halkların dil birliğinden temellendirilen ve karşılıklı dayanışma düzleminde inşa edilen bir işbirliği yapısı oluşturulmuştur (TDT, 2024b; TCDB, 2024).

3. Türk Devletleri Teşkilatının Türk Diasporası Faaliyetleri

Ortak dil, kültür, tarih ve kültür kökünden gelişip günümüz uluslararası ilişkiler düzleminde son derece mühim bir konuma yükselen diaspora topluluklarının varlığı, günümüzde ülkelerin bu alana daha fazla dikkat etmesine neden olmuştur. Kaldı ki devletler dünyanın birbirinden farklı pek çok coğrafyasındaki diasporaları için yeni, uygulanabilir, toparlayıcı, birliktelik duygusunu özendirici birçok proje ve politikalar geliştirmektedir (Akhundova, 2014). Böylelikle Türk dünyası açısından bu yaklaşım doğrultusundaki ilk atılım da 2012’de New York’ta Türk Devletleri Teşkilatına üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarının gerçekleştirdikleri görüşmelerde Türk diasporasının birlikte hareket etmesi gerektiği fikrinin ön plan çıkması üzerine gündeme gelmiştir. Bu toplantılardan günümüze kadar, Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakan ve Kuruluş Başkanlarıncı 5 toplantı (Bakü-2013, Ankara-2013, Ankara-2018, Türkistan-2019, Bursa-2022) gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki süreç hızlı bir şekilde gelişmiş ve Ocak 2013’te Türk Devletleri Teşkilatı dahilindeki ülkelerin diasporadan sorumlu bakan ve kuruluş yetkililerinin katıldığı ilk toplantı olan “Bakü-Şuşa Diaspora Forumu” gerçekleştirilmiştir. Bu Türk diasporası forumu sonunda imzalanan ortak bildiriyle Türk dünyasındaki iş birliği ve dayanışmanın geliştirilmesi için gerekli ciddi görevlerden birinin Türk Devletleri Teşkilatına üye devletlerin tek diaspora hareketine katılması olarak ilan edilmiştir. Bu doğrultuda da

Türk diasporasının anavatanlarıyla bağlarının güçlü tutulması, Türkçe konuşan diasporaların iktisadi güç unsuru oluşturarak varlıklarının güçlendirilmesi, örf, adet ve geleneklerle birlikte soyut değerlerin korunması prensibiyle diasporaların hayatlarını sürdürdükleri ülkelerde vatandaşlıklarını alabilmeleri önündeki engellerin kaldırılması, siyasi, iktisadi ve sosyal statü elde edebilmelerine katkı sağlayacak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, Türk diasporasına karşı olumsuz propagandaların önüne geçilmesi, Türk dünyası devletleri arasındaki birliktelik ve tecrübe paylaşımı kültürünün kuvvetlendirilmesi ve dünyada Türk dildaş ülkelerin daha etkili lobi haline gelmesinin hedeflendiği ilan edilmiştir (Valiyev, 35; Tokmak & Kara, 2023). 2013’ün 14 Mayıs’ında Ankara’da tertiplenen 2. Diasporalardan faaliyetlerinden sorumlu bakanların ve kuruluşların yetkililerinin toplantısında da “Türkdildeş Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi” belgesi üzerinde mutabık kalınmıştır. Bu ortak strateji belgesi kapsamında Nahçıvan Anlaşmasında belirlenen hedef, faaliyet ve görevler teyit edilmiş, Türk diasporasının kendi ülkelerine ait imajı iyileştirmede ve olumlu kamuoyu oluşturmada üstlendiği rolün önemi belirtilmiş ve bu doğrultuda Türkdildeş ülkelerin işbirliğini ve beraberliği gerçekleştirmek amacıyla Türkdildeş diasporaları arasındaki birlikteliğin arttırılması için bu teşkilat gözetiminde diaspora işlerinden sorumlu bakanlık ve kuruluş yetkililerinden meydana gelen “Temas Grubunun” kurulmasına karar verilmiştir (TDT, 2024g). 8 Kasım 2018’deyse Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakan ve Kuruluş Başkanlarının katıldığı 3. toplantı Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonunda

dünyadaki evrensel ve bölgesel hadiseler doğrultusunda katılımcı ülkelerin kurumları tarafından yeniden ele alınan “Türk Keneşi Türkdildeş Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi” belgesi imzalanmıştır. Böylelikle bu belge kapsamınca Türkdildeş diasporalarının ortak çalışması doğrultusunda 2019 yılında gerçekleştirilmesi planlanan adımlar da Ortak Eylem Planı hazırlanarak kabul edilmiştir (TDT, 2024d). Türk Devletleri Teşkilatı Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanlarının gerçekleştirdiği 4. Toplantı da 19 Kasım 2021’de pandemi süreci nedeniyle online olarak gerçekleştirilmiş ve Türk Devletleri Teşkilatının 2022 yılı “Diaspora Ortak Faaliyet Planı” kabul edilmiştir. Türk diasporası ve diğer işbirliği kuruluşlarının katılımlarıyla bir Nevruz kutlamasının yapılması, 3 Ekim Türk Devletleri İşbirliği Gününün, 2022’de Türk Devletleri Teşkilatı’nın dönem başkanı resmi sıfatıyla Türk büyükelçiliklerinden birinde tertiplenecek bir resepsiyonla kutlanmasını ve benzeri programın teşkilat sekreteryasının Macaristan Temsilciliği’nde de verilmesi, Azerbaycan evsahipliğinde 2022’de Türk Devletleri Teşkilatı 1. Diaspora Gençlik Forumunun tertiplenmesi ve Türk Devletleri Teşkilatının Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanları 5. toplantısının 2022’de Kırgızistan’da gerçekleştirilmesi şeklindeki kararları almışlardır (TDT, 2024e). Türk Devletleri Teşkilatı Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanlarının gerçekleştirdiği 5. toplantı Bıшкеk’te gerçekleştirilmiş ve toplantıda 2024 Yılı Diaspora Ortak Faaliyet Planı kabul edilmiştir (TDT, 2024f).

Türk Devletleri Teşkilatı diasporalarının iş birliğinin kapsamını ve mahiyetini görüşmek üzere Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanlarının yanı sıra “Temas Grubu” düzeyindeki toplantılarla birlikte düzenli olarak “Diaspora Forumları” da gerçekleştirmektedir (TDT, 2024c). İlki Bakü’de düzenlenen diaspora forumunun devamı niteliğindeki bir diğer toplantı “Türk Devletleri Teşkilatı 2. Diaspora Forumu” ismiyle 28-30 Mart 2022 tarihlerinde Bursa’da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile Türk Devletleri Teşkilatı ortaklığında gerçekleştirdiği bir çalışma olmuştur.

Önceki dönemlerde daha çok diplomatik yollarla geliştirilmeye çalışılan Türk diasporasına yönelik faaliyetler (Basmacı, 2022) günümüzde artık Türk Devletleri Teşkilatının yukarıda bahsedilen kuruluş dinamikleri ve amaçları doğrultusundaki temel siyasal adımların ardından sosyal, kültürel, iktisadi, dil, teknik, eğitim ve inanç temelindeki projelerle; Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKP), Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi ve Türk Ticaret Sanayi Odası (TTSO) gibi yumuşak güç unsuru kuruluşlarını bünyesinde toplayıp, geliştirmesiyle sürdürülmektedir. Bu yumuşak güç unsurları Türk devletleri Teşkilatının üye ülkelerinin evrensel imajını iyileştirilmesi ve Türk diasporasının ülkelerindeki kamuoyunda yüksek etki kapasitesine sahip olabilmesi amacıyla yönelik faaliyetler gerçekleştirilmesi maksadı doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Tüm bu yaklaşık ve faaliyetlerden anlaşılacağı üzere Türk dünyasına yönelik işbirliği gayretleri 2009’da Türk Devletleri Teşkilatının kurulmasının ardından hızlanmış, siyasal, iktisadi ve kültürel işbirliğinin yanı sıra Türkdildeş diasporalar hususu da mühim bir işbirliği alanı olmuştur. Böylelikle de bu tarz diaspora işbirliği çalışmalarının (toplantı, forum, strateji belgesi, eğitim vb.) Türk Devletleri Teşkilatı üyesi devletler arasında kültürel işbirliğini Türk dili ve kimliği temelinde inşa etmeye çalıştığını ortaya koymaktadır (Yaldız, 2023).

4. Türk Devletleri Teşkilatının Balkan Türk Diasporasına Yönelik Ortak Faaliyetleri

Ülkelerin diasporadaki gücünde rol oynayan bu unsurlar, günlük yaşamı doğrudan etkilemelerinden ötürü günümüz diplomasisindeki temel araçlar arasında yerlerini almıştır (Basmacı, 2022). Böylelikle Balkanlardaki Türk diasporasına yönelik politika ve yaklaşımların sürdürülmesinde etkili olan bu kuruluşlar bugün kültürel, sanatsal, bilimsel, ekonomik, dini ve sportif alanlarda gerçekleştirdikleri projelerle diasporanın üzerinde son derece aktif ve etkili olabilmektedirler. Türkiye bu bakışla 1992’de ziyadesiyle Türk devletleriyle var olan ortak dil, tarih ve kültür birlikteliği üzerine çalışmalar yapıp dış yardımların organizasyonunu sağlaması maksadıyla ve Dışişleri Bakanlığına bağlı olmak üzere Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığını (TİKA) kurmuştur. TİKA kuruluşu 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresiyle Başbakanlığa bağlanmışken 2018’deyse Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yerini almıştır. Kuruluş felsefesi bakımından her ne kadar Orta Asya coğrafyasındaki Türk

devletleriyle bir ortak faaliyet alanı oluşturmak amacıyla olsa da Balkan Türk diasporası üzerine de çok yoğun projeler gerçekleştirdiği bilinmektedir. TİKA bugün 61 ülke, 63 Program Koordinasyon Ofisi çerçevesinde 150 ülkede çalışmalarını sürdürmektedir (TİKA, 2024; Aydemir, 2016). Kurulduğu tarihten bugüne 30 binden fazla proje geliştirdiği bilinen kuruluş, milletlerarası standartlarda eğitim, tarım, üretim, hayvancılık, sağlık ve iktisadi olanakların artırılması ve insan gücü oranının artırılması şeklindeki benzeri alanlara değin birçok konuda sürdürülebilir projeler gerçekleştirmektedir (Demirkaya & Çelik, 2021). Bilindiği üzere gerek Osmanlı dönemi öncesinde gerekse de bu dönem sonrasında Balkanlarda kurulan Türk-İslam tarzı şehirler özelinde çok geniş bir Türk kültür mirası eseri ortaya konulmuştur. TİKA, Balkan Türk diasporasına erişmek maksadıyla bu coğrafyadaki birçok cami, köprü, han, hamam, medrese, çeşme, tekke, türbe gibi güzide Türk-İslam sivil mimari örneği eseri aslına uygun şekilde onarıp korumuş ve restore etmiştir. Böylelikle de bir yandan Balkanlardaki Türk kültür mirasının varlığını koruyabilmiş diğer yandan da Balkan Türk diasporasıyla sosyal, kültürel, eğitim, sağlık ve inanç temelli yeni ilişkiler kurulmasına vesile olmuştur. TİKA'nın en temel özelliklerinden birisi de Balkanlardaki Türk sivil toplum kuruluşlarıyla kurduğu diyalog sayesinde diasporanın ihtiyaçlarını doğru tespit edebilmesi ve o ihtiyaçlara yönelik proje ve faaliyetin gerçekleştirilmesidir (Demirkaya & Çelik, 2021). Bu hususa örnek olarak Balkan ülkelerinden Kuzey Makedonya'daki Türk STK'ları birliği olarak faaliyet gösteren Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB) gösterilebilir. MATÜSİTEB'e bağlı olarak şehir ve kasabalarda aktif olan diaspora STK'ları sayesinde bölgesel projeler üzerinden Türk diasporasının bölgedeki temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik projeler gerçekleştirilmektedir. 1933'ten buyana düzenlenen ve Kuzey Makedonya'daki Türk diasporasının en geniş katılımlı faaliyeti olan "21 Aralık Türkçe Eğitim Bayramı" etkinliği de TİKA ile MATÜSİTEB iş birliğiyle gerçekleştirilmektedir. Bu yaklaşımla Balkan Türk diasporasıyla kurulan bu yakın birliktelik duygusu son dönemlerde kendisini iktisadi ve teknolojik alt yapı desteği projeleriyle de göstermektedir. Bu durum ise bir yandan Balkan devletlerinin iktisadi gelişmişlik seviyesini artırırken diğer yandan da Türkiye'yle karşılıklı diplomatik ilişkileri geliştirmektedir. Ayrıca Balkanlardaki Türk diasporasının bölgesel manada sosyal, kültürel ve iktisadi hayattaki yerini etkinleştirmektedir. Tüm bu projelerin yanında TİKA Balkanlarda Türkçe eğitimi alanında da mühim projeler gerçekleştirmektedir. Kuruluş bu doğrultuda Balkan Türk diasporasının Türkçeyi kullanımını arttırmak maksadıyla Türkçe dil kurslarını organize etmekte ve desteklemektedir. TİKA'nın Balkanlardaki bu faaliyetleri Türk Devletleri Teşkilatının 2013'te devreye soktuğu Türkdildeş Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi belgesi kapsamında Balkanlardaki Türk diasporasının yurtdışında ülkelerinin imajını iyileştirilmesinde ve kamuoyunu etkilemede oynadığı rolü ön plana çıkartabilmektedir. TDT Sekretaryası ile TİKA Başkanlığı arasındaki işbirliği ise 20 Aralık 2023 tarihinde İstanbul'da imzalanan Mutabakat Zaptı ile resmen gerçekleştirilmiştir (TDT, 2024). Böylelikle Türk Devletleri Teşkilatı günümüzde TİKA kurumuyla sağladığı bu resmi iş birliği sayesinde Balkanlardaki Türk diasporasına yönelik ortak kimlik olgusu politikası bünyesinde ve yukarıda bahsedilen çalışmalar ekseninde son derece kritik bir görevi de yerine getirmektedir.

Balkan Türk Diasporasına yönelik bir diğer mühim destek de 2010'da kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığınca (YTB) sağlamaktadır. Diasporasının kültürüyle birlikte kimliğini muhafaza edebilmesi, anavatan aidiyetinin güçlendirilmesi ve faaliyet halinde olduğu ülkelerdeki iktisadi, sosyal, kültürel ve hukukî konularının düzenlenmesine yardımcı olmak maksadıyla kurulan kuruluş bu doğrultudaki projeleriyle Türk diasporasına yönelik politikasını sürdürmektedir (YTB, 2024a; Eren, 2018). Böylece YTB bu kültür merkezlerinde gerçekleştirdiği kültürel faaliyetler çerçevesinde Balkan Türk diasporasıyla yakın ilişki kurabilmektedir. Balkanlardaki Türk diasporasına yönelik olarak TDT Sekretaryası ile YTB'nin birçok projede iş birliği yaptığı da bilinmektedir. Bu doğrultuda 27-29 Temmuz 2022'de TDT Sekretaryası ile birlikte YTB, TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü temsilcilerinin de katıldığı ve eğitim ve geliştirme, insan kaynakları uygulamaları, bilgi teknolojileri ve dijital çözümler, yeni yaklaşımlar konularının ele alındığı Türk Devletleri Teşkilatı 1. İnsan Kaynakları Toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantı ile birlikte Uluslararası İnsan Kaynakları Yüksek Lisans Programı devreye sokulmuş ve bu program kapsamında eğitim alacak öğrenciler için Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığınca burs fırsatının sağlanacağı duyurulmuştur (TCCBİKO, 2024).

TDT Sekretaryasının 2021 yılının 12 Kasımında İstanbul'da toplanan 8. Zirvesinde tasdik edilen "2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesindeki global ve bölgesel jeopolitik gerçekliklerin bilincinde, yerel ve uluslararası barış, refah ve istikrarın yakalanabilmesi amacıyla olumlu bir birlikteliğe hevesli tüm ortakları katmaya hazır, müspet ve ilerleyen süreçte daha kabiliyet alanı genişlemiş şekilde fonksiyon almaya çalışılacaktır (TDT, 2024h). ifadeleri ve teşkilatın son dönemdeki zirvelerle Türk kimliğini özümsemiş ve bu düzlemde Türk ülkelerinde yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın tüm Türk halklarına ulaşmak amaçlanmıştır. Bağımsızlığını sağlamış olsun veyahut olmasın Türk diasporasıyla ilişkileri ve bağları arttırıp geliştirebilmek adına teşkilatın bünyesinde olmak şartıyla Türk dünyasının UNESCO'su şeklinde anılıp uluslararası bir kültürel iş birliği kurulması maksadıyla 12 Temmuz 1993'te kurulan TÜRKSOY, oldukça önemli etkinliklere imza atmaktadır (Akıllı, 2019; Aslantaş, 2023). TÜRKSOY, Türk Dünyası Nevruz kutlamaları, Türk Dünyasının Kültür Başkentleri programı, Türk fikir insanlarının tanınırlığının arttırılması, Türk Dünyası Ressamları ve sergileri gibi çeşitli faaliyetlerle Türk imajının olumlu bir seyirde karşılık bulması açısından çeşitli ülkelerde tanıtma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Coşkun, 2023). Bu doğrultuda TÜRKSOY ile TDT Sekretaryasının işbirliğinde, Türk dünyası ülkeleriyle birlikte aynı zamanda Balkan STK'larının da destekleyerek Balkanlarda yakın dönemde gerçekleştirilen faaliyetlerden bazıları; 10-16 Aralık 2019'da Macaristan Budapeşte, Hırvatistan Zagreb ve Sırbistan Kuragujevaç'ta TÜRKSOY ile Yunus Emre Enstitüsünün işbirliğinde "Türk Dünyası Ezgileri Konserleri", 2020 Abay Kunanbayev Yılı etkinlikleri kapsamında 10 Şubat 2020'de Sırbistan Belgrad'da "Türk Dünyası Opera Yıldızları" programı, 24 Haziran 2020'de online olarak TÜRKSOY-Balkanlar Kitabı" tanıtımı, 10 Aralık 2020'de "Kazakistan-Sırbistan Dostluk Parkı" düzenlemesi, 21 Aralık 2020'de Kuzey Makedonya Üsküp'te "Türk Dünyası Kültür Başkentleri" sergisi, 14 Ocak 2021'de Bulgaristan Filibe'de "Abay'ı Okumak Prestij Albümü" tanıtım sergisi, 14 Nisan 2021'de Hırvatistan Rijeka'da Hiva'dan İzlenimler" fotoğraf sergisi, 16 Nisan 2021'de Sırbistan Belgrad'da "Kültür Alanındaki İşbirliğini Güçlendirme Protokolü" imza töreni, 12 Mayıs 2021'de Macaristan Budapeşte'de "Abay'ı Okumak Sanat Albümü" toplantısı, 2021 Yunus Emre Yılı kutlamaları kapsamında 29 Temmuz 2021'de Kuzey Makedonya Üsküp'te "Yunus Emre'ye ithafen "Gel Gör Beni" sergisi, 18 Ağustos 2021'de Macaristan Budapeşte'de "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 30. Yılı Festivali", 22 Ağustos 2023'te Bulgaristan Sofya'da ve 11 Eylül 2023'te de Kırgızistan Bişkek'te tertiplenen "Tuna'dan Orhun'a İpek Yolu Rallisi", 27 Nisan 2023'te Macaristan Budapeşte'de "Macaristan Türk Dünyası Müzeleri Paneli," gerçekleştirilmiştir (TÜRKSOY, 2024a).

Balkan Türk Diasporasına yönelik önemli bir başka desteği de 2009 yılında kurulan Yunus Emre Enstitüsü sağlamaktadır. Türkçe dili eğitimi, Türkiye ve Türk dünyasıyla alakalı akademik çalışmalar yürütülmesi ve bu yolla Türkiye'nin tanıtımının yapılması şeklindeki projeleri gerçekleştirmekte sorumlu olan YEE, Türkiye'nin yurt dışındaki en faal kuruluşlarından birisi durumundadır (Akıllı, 2014; Basmacı, 2022). Uluslararası alanda Türk ve Türkiye marka ve imajını güçlendirip geliştirme faaliyetleri kapsamında gerek yurt dışında ve gerekse de Türkiye'deki STK ve üniversitelerle birlikte kamu kurumları nezdinde etkin bir iş birliğiyle faaliyet sürdüren kuruluş, Türkiye'nin etkin kültürel diplomasi kuruluşu olarak dünyanın farklı coğrafyalarındaki 63 ülkede 84 kültür merkeziyle önemli bir görevi üstlenmiştir. Bu kültür merkezlerinin 15'i de Balkan şehirlerinden Podgoritsa, Saraybosna, Belgrad, Foyntsia, Tiran, İpek, İşkodra, Köstence, Priştine, Mostar, Üsküp, Komrat, Prizren, Bükreş ve Zagreb'te yer almaktadır (YEE, 2022). Böylece YEE bu kültür merkezlerinde gerçekleştirdiği kültürel faaliyetler çerçevesinde Balkan Türk diasporasıyla yakın ilişki kurabilmektedir. Balkanlardaki Türk diasporasına yönelik olarak YEE ile TDT Sekretaryasının yakın süreçte gerçekleştirecek birçok projesi üzerinde çalışıldığı bilinmektedir. Böylelikle teşkilat yapısı dâhilinde Türk kimliğinin imajını olumlu yönde pekiştirecek olan yeni proje ve organizasyonlar gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Bu duruma yukarıda izah edilmeye çalışılan TİKA, YTB, TÜRKSOY gibi kuruluşlar yanında çok yakın gelecekte işbirliği alanlarını genişletecek olan Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi ve Türk Ticaret Sanayi Odası (TTSO) gibi yumuşak güç unsuru kuruluşları ile daha sürdürülebilir hale getirilebilecektir.

5. Sonuç

Türk Devletleri Teşkilatı 1990'lı yılların başından itibaren farklı isimlerle çalışmalarına başlamış ve Türk dünyasındaki birliktelik duygusunu arttırmak ve ortak iş birliği alanları oluşturmak amacıyla kurulmuştur. TDT'nin dünyadaki Türk diasporalarına yönelik genel yaklaşımının çoğunlukla diasporanın yaşamakta olduğu ülkelerdeki temel haklarının korunması, siyasi ve sosyal hayatta etkili hale dönüşebilmeleri konularında gerekli hukuksal temellerin atılması yönünde olduğu görülmektedir. TDT, dünyadaki Türk diasporasının birliktelik ekseninde geliştirebileceği potansiyeli üye ülkeler lehine kullanmanın öneminden hareketle, diasporanın var olduğu devletlerle karşılıklı iş birliğine dayalı ortak proje ve anlaşmalarla diaspora faaliyetlerine yön vermeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Türk dünyası devletleri nezdinde gerçekleştirilen zirveler etrafında organizasyon şeması oluşturulan teşkilat günümüzde dünyanın farklı coğrafyalarında mevcut olan Türk diasporasına yönelik çok mühim bir fırsat konumundadır. Öyle ki bu Türk diasporasının yaşamakta olduğu ülkelerde öncelikle varlıklarının tespiti ve tanımı sonrasında bu varlığın korunması ve kendi aralarındaki ilişkilerinin arttırılmasıyla birlikte kültürel ve milli ortak kimlik bazındaki aidiyet bilincinin kaybolmaması adına uluslararası mahiyette bir örgüt haline gelmiştir. Günümüz Türk dünyası anlayışı çerçevesinde Türk kimliğinin sadece bahsi geçen Türk dünyası siyasal sınırları içerisinde kalamayacağı fikrinden hareketle bu teşkilat yapısına dünyanın pek çok coğrafyalarındaki Türk diasporalarının mevcudiyeti de eklenmiştir. Böylelikle Türk tarihinin siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi ve inanç temelli etki alanlarından önemli bir coğrafyayı teşkil eden Balkanlardaki Türk diasporasına yönelik faaliyetler de bu etki alanının genişlemesinde son derece mühimdir. Bu sebeple TDT Sekreteryasının Balkan Türk diasporasına yönelik tüm faaliyetleri destekleyici tavrı söz konusudur. Şimdilik TDT ile Balkanlar özelindeki ortak işbirliği ve faaliyet alanları Türkiye Cumhuriyeti Devleti bünyesinde kurulmuş olan Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE) gibi yumuşak güç unsuru konumundaki kuruluşlar nezdinde sürdürülmektedir. Lakin yakın bir dönemde kurulup günümüzde TDT bünyesinde çalışmalarına devam eden Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSÖY, Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKP), Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi ve Ortak Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO) gibi sosyo-kültürel, iktisadi, siyasi ve eğitim temelli gerçekleştirilecek işbirliği alanlarıyla destekleneceği kesindir. Böylece bugün Türk dünyası ve Türk diasporası açısından son derece mühim hale gelen TDT, Türk devletleri arasındaki uyumun sağlanmasında temel birleştirici fonksiyonu sağlamaktadır. Ayrıca teşkilat bünyesindeki üye ve gözlemci devlet sayısının ve ele alınan konuların kapsam genişliğinin hızla artmasıyla hem Türk devletlerinin bütünlük arz etmesinde hem de çok daha geniş bir coğrafyayı etkileyebilecek bir mekanizmaya dönüşmesinde büyük bir eşik aşılmaktadır. Bu vesileyle TDT ve ortak kuruluşların Türk diasporalarına yönelik aktif faaliyet ve projeleri, günümüz bölgesel ve küresel gelişmeler nezdinde hem Balkan Türk diasporasının potansiyel gücünün değerlendirilmesine hem de Türk dünyasının birlikte hareket edebilme refleksini de geliştirmektedir.

Kaynakça

- Akhundaova, J. (2014). Soydaşlık kavramı ve çeşitli ülke uygulamaları. *Artı 90 Dergisi*, 9, 40-43.
- Akıllı, E. (2019). Türksoy. Turkic council and cultural diplomacy: transactionalism revisited. *Bilig*, 1(25). <https://doi.org/10.12995/bilig.10001>
- Akıllı, E. (2014). Türk dış politikasında kültürel diplomasi. *Türkiye'nin Dış Politikası Yeni Eğilimleri, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları*. der. İ. Demir. Dora Yayıncılık.
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A., & Makhanov, K. (2017). "Türk dili konuşan ülkeler entegrasyonu: tarihsel geçmişi ve kurumsallaşma". *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 164-204.
- Aslantaş, A. (2023). *Küreselleşmede bölgesel örgüt iş birliği mekanizması çerçevesinde Türk devletleri teşkilatı*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]
- Aydemir, E. (2016). *Dış politikada yumuşak güç ve medya*. Kalkedon yayınları.
- Basmacı, G. (2022). Balkanlardaki Türk diasporasında basının rolü: Balkan günlüğü gazetesi örneğinde. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(1), 207-222.
- Bay, E., Alimbekov, A., Mete, M. & Cüçük, E. & Yokuş, E. (2017). Türk dünyası birliği algısı. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 11(21), 55-85.
- Bulwaka, M. (2009). *Diaspora diplomacy: a case study of Uganda*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans, University of Malta]
- Cohen, R. (2019). *Küresel diasporalar*. çev. E. Boz. Koyu siyah yayınları.
- Cohen, R. (1996). Diasporas and the Nation state: From victims to challengers. *International Affairs*, 72(3), 507-520.
- Coşkun, G. (2023). *Türk devletleri teşkilatının sosyal inşacı teori çerçevesinde analizi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]
- Demirkaya, Y. & Çelik, F. (2021). Uluslararası ilişkilerde kamu ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik işbirliği Tika faaliyetleri analizi. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 125-149.
- Doğanay, H. (1995). Türk dünyasının siyasi sınırları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 23-56.
- Dufoix, S. (2008). *Diasporas*. University of California press.
- Eren, E. (2018). *Balkanlarda Türk kamu diplomasisi ve faaliyet alanları*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]
- Işıldak, S. (2023). *Küresel entegrasyonda Türk işbirliği modeli olarak Türk devletleri teşkilatının yeri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Teknik Üniversitesi].
- Oktay, A. S. (2015). *Diaspora making as a state led project: Turkey's expansive diaspora strategy and its implications for emigrant and kin populations*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, European University]
- Özsoy, B. (2023). Türk dünyası söylemi içinde Türk devletleri teşkilatının rolü ve önemi. *Anasay*, 7 (25), 40-55.
- Safran, W. (1991). *Diaspora in modern societies: Myths of homeland and return*. University of Toronto press.

- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2024, 24 Nisan). *Türk devletleri teşkilatı*. <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>
- Tokmak, A. & Kara, İ. (2023). Türk devletleri teşkilatı ülkelerinin yurtdışında yerleşik yaşayan vatandaşlarına yönelik uygulamalarının analizi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 677-690.
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024a, 15 Nisan). *Organizasyon tarihçesi*. <https://www.turkicstates.org/tr/organizasyon-tarihcesi>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024b, 16 Nisan). *Türk konseyi hakkında*. <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkında>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024c, 17 Nisan). *Diaspora işbirliği*. <https://www.turkicstates.org/tr/isbirligi-alanlari#9-diaspora-isbirligi>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024d, 18 Nisan). *Türk Kenesi diaspora işlerinden sorumlu bakanlar ve kuruluş başkanları üçüncü toplantısı*. https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-kenesi-diaspora-islerinden-sorumlu-bakanlar-ve-kurulus-baskanlari-ucuncu-toplantisi-gerceklestirildi_1713
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024e, 19 Nisan). *Türk devletleri teşkilatı diaspora işlerinden sorumlu bakanlar ve kurum başkanları 4. toplantısı*. https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-diaspora-islerinden-sorumlu-bakanlar-ve-kurum-baskanlari-4-toplantisi-online-olarak-gerceklestirilmistir_2401
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024f, 20 Nisan). *Türk devletleri teşkilatı diaspora işlerinden sorumlu bakanlar ve kurum başkanları 5. toplantısı*. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/diasporadan-sorumlu-bakanlar-kurumlari-baskanlari-5-toplantisi-bisekte-duzenlendi_3130
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024g, 21 Nisan). *Diaspora ortak faaliyetleri strateji kararları*. https://turkicstates.org/assets/dokuman/DIASPORA_ORTAK_FAALİYET_STRATEJISI_KARAR_TR_20170609_095551.pdf
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024h, 22 Nisan). *Türk dünyası 2040 vizyon belgesi*. <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>
- TDT [Türk Devletleri Teşkilatı]. (2024ı, 23 Nisan). *TDT ile TİKA arasında mutabakat zaptı imzalandı*. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/tdt-ve-tika-arasinda-mutabakat-zapti-imzalandi_3166
- TDK [Türk Dil Kurumu]. (2024, Nisan). Sözlük. <https://sozluk.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi (2024, 14 Nisan). *Türk devletleri teşkilatı insan kaynakları ilki İstanbul'da gerçekleştirildi*. <https://www.cbiko.gov.tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-insan-kaynaklari-toplantilarinin-ilki-istanbul-da-gerceklestirildi>
- TİKA [Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı]. (2024, 10 Nisan). Hakkımızda. <https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkimizda/>
- TÜRKSÖY [Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı]. (2024a, 18 Nisan). *2022-2023 TÜRKSÖY faaliyet raporu*. <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/TURKSÖY%202023%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- TÜRKSÖY [Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı]. (2024, 19 Nisan). *2019-2021 TÜRKSÖY faaliyet raporu*. <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/TURKSÖY%202020%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

Valiyev, O. (2022). *21. yüzyılda Türk dünyası. Türkiye Azerbaycan Dergisi*. 17, 35-36.

Yaldız, F. (2023). Türk dünyası diasporası ve Türk kimliğinin inşası. *Müslüman dünyada çağdaş düşünce*. L. Sunar (Haz.). 329-353.

Yaldız, F. (2013). Diaspora kavramı: tarihçe, gelişme ve tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 289-318.

Yemini, L. A. & Berthomiere, W. (2005). Diaspora: a look back on a concept. *Bulletin du Centre de recherche Français à Jérusalem*, 262-270.

Yılmaz, E. (2024). *Türk devletleri teşkilatı: tarihsel bir analiz*. SAÜ TÜRKMER Raporu.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2024, Nisan). *Başkanlığımız*. <https://ytb.gov.tr/kurumsal/baskanlik>

Yunus Emre Enstitüsü (2024, Nisan). *2022 faaliyet raporu*. [Rapor No. 2022]. <https://www.yee.org.tr/tr/yayin/2022-faaliyet-raporu>

Yüce, M. (2023). *Türkiye'nin Türk devletleri teşkilatı üyeleriyle ikili ilişkileri*. Türk Dünyası Akademik Bakış Dergisi 3(5), 30-63.

Zorlu, K. (2019). *Türk dünyası günceli*. Ötüken yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır **(Destekleyen kuruluş var ise, yazarlar bunu belirtmelidir)**.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.